

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНЬСЬКОЇ ШКОЛИ

Коркушко І.М.,

заступник директора опорного закладу освіти
«Овруцька гімназія імені Андрія Малишка»
Овруцької міської ради Житомирської області,
вчитель початкових класів, спеціаліст вищої
кваліфікаційної категорії, вчитель-методист

Сучасна українська система освіти не вперше на шляху свого докорінного реформування та оптимізації. Новим законом про освіту та Концепцією Нової української школи визначено ключові засади глобальної реформи освітньої сфери, яка стартувала в 2018 році саме з початкової ланки.

Завдання НУШ не просто дати знання, а сформувати компетентності, підготувати учнів до життя. «Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [1].

Щоб зрозуміти, які життєві компетентності формувати в учнів і як саме, щоб підготувати їх до життя, давайте проаналізуємо визначення поняття «навчання». Адже провідні психологи, науковці довели такий факт: як вчителі розуміють це поняття, так вони і працюють в класах зі своїми учнями. В українському педагогічному словнику С. Гончаренка вказано: «Навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини» [2].

Роберт Стернберг, учитель інституту педагогіки Колумбійського університету, під час онлайн-курсу «Наука про навчання: «Що має знати кожен вчитель» на платформі Prometheus 2019 рік наголошував, що навчання – це безперервна зміна поведінки, думок, почуттів, яка виникає внаслідок здобуття нового досвіду. Під час здобуття нового досвіду йде зміна поведінки, думок, почуттів. У першому визначенні навчання – це передача, а в другому – це здобуття нового досвіду. Отже, якщо навчання ми розуміємо, як передачу знань, то головна роль належить нам, учителям. Ми будемо дбати про те, як правильно пояснити матеріал, щоб учні його засвоїли. Ми будемо передавати знання, переносити. Якщо навчання вчитель буде розуміти, як здобуття нового досвіду, то тут головне його завдання не пояснення певного матеріалу. В цьому випадку вчитель буде думати не про передачу знань, а про те, як організувати діяльність на уроці, щоб учні набули нового досвіду для зміни в них думок, почуттів, щоб даний досвід вони змогли використати у повсякденному житті.

Заучування інформації – не самоціль. Учні опановують навчання через практику і вчать того, що знадобиться в житті. В НУШ учні мають опанувати не тільки академічні знання з певних освітніх галузей, тобто предметні компетентності, а й ключові компетентності та соціальні (уміння співпрацювати в команді, пропагувати свої ідеї, вирішувати складні завдання тощо). Якщо предметні компетентності у школах оцінюють вже багато років відповідно до критеріїв оцінювання, тобто в залежності від кількості помилок, то соціальні – ні. Тому в НУШ запроваджено нову модель оцінювання. На зміну 12-бальному оцінюванню НУШ принесла формувальне оцінювання. Якщо дехто говорить, що в початковій школі НУШ діти не оцінюються, то це не так. В НУШ запроваджено такі види оцінювання: формувальне і підсумкове.

Якщо підсумкове оцінювання має на меті оцінити результати навчання здобувачів освіти, то формувальне оцінювання має на меті підвищити його якість, відстежити особистісний розвиток кожного учня щодо опанування ними предметних та ключових компетентностей, забезпечує розвиток особистості впродовж навчання в початковій школі, допомагає учням уникнути негативних моментів, у тому числі стресових ситуацій, та підвищити навчальну мотивацію учнів, їх самостійність. Засобами такого оцінювання йде адаптація освітнього процесу відповідно до потреб кожної дитини.

У кожного учня свої здібності до навчання, свій особистий темп здобуття освіти, тому в НУШ оцінювання за певною сталою шкалою для всіх дітей є неприпустимим. Раніше бальне оцінювання було невід'ємною складовою процесу учіння. В НУШ – підвищення якості навчання та формування компетентностей через оцінювання.

Таким чином, мета формувального оцінювання – корегування діяльності педагога та учня під час освітнього процесу для вдосконалення результатів навчання здобувачів освіти, визначених в Державному стандарті початкової освіти. Формувальне оцінювання дає змогу побачити прогалини чи недосягнені результати навчання з певних освітніх галузей.

Які ж основні завдання формувального оцінювання?

Так як учні НУШ краще сприймають інформацію через діяльнісні методи навчання, то й для вчителів для кращого сприйняття і усвідомлення вирішила проілюструвати завдання формувального оцінювання за допомогою інтерактивного методу «Криголами». Початкова літера кожного слова буде ключовим словом кожного завдання формувального оцінювання:

Ф – формування позитивного ставлення до школи, бажання вчитися,

О – оптимальний темп здобуття освіти,

Р – результати навчання,

М – максимально можливі результати,

У – упевненість у собі, у власних можливостях, усвідомлення своїх сильних сторін,

В – власні помилки – не вирок,

А – а крок до успіху,

Л – любов до оцінок змінюється на особистісний розвиток дитини (перелаштувати батьків з любові до оцінок на діагностування особистісного розвитку та навчальної діяльності учнів на кожному з етапів навчання. Не оцінки, а спостереження за особистісним розвитком дитини на всіх етапах навчання і його корегування),

Б – жодних негативних суджень чи критики, оцінюємо не об'єм чи форму виконаної роботи, а досягнення кожної дитини,

Н – навчальний матеріал, який усвідомлює учень, має діагностуватися через засоби зворотного зв'язку на кожному етапі навчання,

Е – ефективність навчання залежить від правильного оцінювання, якщо реалізовувати всі ті освітні завдання, які зашифровані в слові «формувальне».

Отже, застосування формувального оцінювання реалізує такі освітні завдання:

1. Підтримання бажання вчитися та прагнути до максимально можливих результатів.

2. Сприяння оптимальному темпу здобуття освіти учнів.

3. Формування в учнів упевненості в собі.

4. Формування в учнів рефлексивного ставлення до власних помилок. Усвідомлення ними, що власні помилки – це шлях до успіху.

5. Забезпечення постійного зворотного зв'язку щодо сприйняття та усвідомлення учнями навчального матеріалу на кожному етапі уроку (щоб учитель бачив, чого досягли учні, де роблять помилки).

6. Здійснення діагностування особистісного розвитку та навчальної діяльності учнів на кожному з етапів навчання [3].

Настільною пам'яткою для кожного вчителя початкової школи ОЗО «Овруцька гімназія ім. Малишка» є алгоритм організації формувального оцінювання, розроблений на методичній комісії закладу освіти згідно з «Методичними рекомендаціями щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у НУШ» [4]:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих навчальних цілей.

Учитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку. Ціль має бути така, щоб через оцінювання з'ясувати, на якому рівні вона досягнута.

2. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.

Британські науковці Пол Блек (*Paul Black*) і Ділан Уільям (*Dylan William*) у 1998 році проаналізували 21 дослідження та близько 580 статей і розділів книг про вплив формувального оцінювання на особистісні досягнення учнів. За результатами досліджень, формувальне оцінювання сприяє істотному поліпшенню результатів навчання завдяки тому, що інструментом формувального оцінювання є діяльнісні методи навчання (учні пізнають світ в ігровій, практичній, дослідницькій діяльності).

3. Ознайомлення учнів з критеріями оцінювання.

Критерії оцінювання мають відповідати навчальній меті, навчальним цілям, які сформовані на початку уроку. Вони мають бути конкретними і зрозумілими відповідно до кожного завдання. Учитель має ознайомити учнів з

критеріями оцінювання, обговорити їх з учнями до початку виконання певного завдання. Вони можуть бути зображені схематично, записані на дошці або розроблені індивідуально для кожного учня. Якщо учень помилився, але ця помилка не відповідала певному критерію, то вчитель має корегувати освітній процес, щоб учень її усвідомив, виправив.

4. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).

У сучасній педагогіці і психології поняття «рефлексія» трактується як самоаналіз діяльності та її результатів. Вона допомагає розвитку таких якостей в учнів, як самостійність, підприємливість та конкурентоспроможність, без яких дитина не зможе реалізуватися в майбутньому. Не вчитель має відповідати за учня, а учень сам здійснює свій вибір, визначає ступінь своєї активності і відповідальності за власну діяльність. Учень має сам вирішувати, що він може зробити, щоб стати кращим. Учень має навчитися виправляти помилки, долати труднощі, ставити нові цілі і йти до їх реалізації. Він має навчитися робити якусь справу краще за інших, щоб бути в майбутньому конкурентоспроможним на ринку праці.

Оцінити власну діяльність на уроці учням 1 класу досить важко, тому на цьому етапі варто організовувати такі види роботи, які б допомагали учням відтворювати те, що відбулось на уроці, вчити учнів за допомогою простих запитань здійснювати самопостереження за власною діяльністю. Наприклад, такі запитання, як «Що нового дізнався на уроці?», «Що було найцікавіше?», «Що тебе найбільше зацікавило?», «Коли було важко?» спонукають до рефлексії.

Варто задіювати різні види рефлексії: рефлексію діяльності, рефлексію змісту навчального матеріалу, рефлексію настрою та емоційного стану.

Приклади вправ рефлексії настрою та емоційного стану:

«Смайлики» – показ карток із зображенням обличчя веселого, сумного, нейтрального.

«Дерево почуттів» – якщо учню комфортно, він вішає яблучко зеленого кольору, якщо сумно – червоного.

«Сонечко і хмарка» – учні порівнюють свій настрій з хмаркою чи сонячним зайчиком і прикріплюють на дошку.

Рефлексія діяльності допомагає оптимізувати освітній процес, допомагає вчителю оцінити не лише активність учнів на всіх етапах уроку, а й ступінь пізнання та оволодіння навчальним матеріалом.

«Чарівний мішечок» – вчитель показує мішечок і пропонує зібрати до нього все те, що було цікаво на уроці.

«Валіза, смітник, м'ясорубка» – на дошці зображення цих предметів. Учні «кладуть» у валізу те, що було цікаво на уроці і вони використовують у повсякденному житті. У смітник те, що було, на їхню думку, не цікавого чи не потрібного, у м'ясорубку те, що потрібно ще удосконалити, довчити, запам'ятати.

З другого класу вчителі практикують так звані «Планшети досягнень». Учні аналізують власну діяльність за тиждень з кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу.

Рефлексія змісту навчального матеріалу допомагає вчителю зрозуміти, наскільки ефективно пройшов урок, а учням оцінити свою діяльність на уроці, проаналізувати, наскільки урок був зрозумілим і пізнавальним. Тут ефективним є прийом «Незакінчене речення».

Сьогодні я дізнався .....

Було цікаво.....

Я навчився.....

Я спробував.....

Мене здивувало.....

Розповім вдома про.....

Кожен учень з радістю робить те, що у нього гарно виходить. Але будь-яка діяльність в школі розпочинається з подолання перешкод. В учнів, які вміють рефлексувати, шлях до успіху стає набагато коротшим.

5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Якщо в ході освітньої діяльності виявиться, що перед учнем постали певні труднощі, то вчитель має **переглянути й корегувати**:

- стратегії навчання;
- технології, методи і прийоми навчання;
- форми організації навчання;
- хронометраж уроку (розподіл часу на кожному з етапів уроку: етап орієнтації, мотивації навчальної діяльності, етап цілепокладання, цілереалізації, етап рефлексивно-оцінюючого);
- очікувані результати навчання.

Для здобувачів освіти I циклу навчання вчитель має створювати на уроках ситуацію успіху, щоб власні невдачі дитини під час виконання конкретного завдання не впливали на формування в неї заниженої самооцінки та не вплинули в майбутньому на її навчальну мотивацію. Оцінка діяльності учнів має бути завжди позитивною. Аби підтримати дитину, слід запропонувати їй таке завдання, яке під силу, щоб дати можливість дитині вирізнитись з кращого боку, а вже поступово ускладнювати, враховуючи її поступ у навчанні, темп навчання, рівень розвитку мислительних операцій.

Згідно з методичними рекомендаціями щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу можна виділити п'ять основних шляхів формування оцінювання:

1. Педагогічне спостереження за навчальною та іншими видами діяльності учнів.
2. Аналіз учнівських портфоліо, попередніх навчальних досягнень учнів, результатів їхніх діагностичних робіт.
3. Самооцінювання та взаємооцінювання результатів діяльності учнів.

4. Оцінювання особистісного розвитку та соціалізації учнів їхніми батьками.

5. Застосування інструментів зворотного зв'язку щодо сприйняття та розуміння учнями навчального матеріалу [4].

Особливу увагу слід звернути вчителям на застосування інструментів зворотного зв'язку, які допомагають учителю та учню побачити власні недоліки та виправити їх на початкових етапах в процесі навчання. Вони мають бути універсальними для різних уроків і різних класів. Більшість учителів організовують роботу таким чином, щоб побачити кінцевий результат роботи, але доречно використовувати такі вправи, щоб побачити, як учні виконують завдання і чи не потрібна в даний момент корекція чи допомога.

Прийоми зворотного зв'язку:

1. «Світлофор». Якщо учень все вмiє виконувати, то малює в зошиті біля завдання чи на полях зелений кружечок, якщо є сумніви – жовтий, якщо потрібна допомога, то червоний. Можна запропонувати учням сигналізувати цеглинками LEGO.

2. «Тихе опитування». Учитель пошепки проводить опитування з учнем в той час, коли всі інші працюють над певним завданням.

3. «Знаки». !! – я все знаю, все умiю; !? – у мене виникли сумніви; ??? – прошу допомоги.

4. «Чарівна лінійка». У кожного учня на парті лежить лінійка з трьома поділками. Учні позначають рівень успішності (кружечок на верхній поділці означає, що учень роботою задоволений, тобто робота виконана добре; середня поділка – є сумніви в тому, чи все правильно, ще варто допрацювати; нижня поділка – дитина відчуває труднощі.

5. «Гора звершень». Учень позначає себе на вершині, якщо все зрозумів з теми і може пояснити іншому, на середині гори – в учня все вийшло, але не він ще не зможе пояснити іншому. Біля підніжжя, якщо тема видалась йому занадто складною.

6. «Долонька». В учнів на партах лежать паперові долоньки різних кольорів. Якщо піднято білу долоньку, то це означає, що все зрозуміло і учень сам впорається із завданням, червону – потрібна допомога вчителя.

7. «Три моменти». Учитель пропонує учням назвати три моменти, які найбільше сподобались на уроці, три моменти, які були найтяжчими, три моменти, які були найбільш вдалим.

Такі інструменти зворотного зв'язку, як письмові коментарі, опитування-блискавки, планшети зворотного зв'язку, техніка «Хибні завдання», однохвилинне есе, техніка «Тижневі звіти», таблиця «Знаю, хочу дізнатися, дізнався» можуть використовуватись під час формувального оцінювання здобувачів освіти II циклу навчання та в середній і старшій школі, а також придуть на допомогу вихователям ГПД під час самопідготовки.

Формувальне оцінювання в НУШ – це безперервний процес спостереження за поступом навчальних досягнень учнів, це частина освітнього процесу, спрямованого не на рівень досягнутого загального результату

навчання чи на його перевірку, а на покращення результатів навчання всіх здобувачів освіти, адже в НУШ вже не таблиць успішності, а свідоцтво досягнень.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція «Нова українська школа».

URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.

3. Наказ МОН від 27.08.2019 року № 1154 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу». URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrschool/08/29/2klas-nush.pdf>.

4. Наказ МОН від 20.08.2018 року № 924 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у НУШ». URL : <file:///C:/Users/Asus/Downloads/5b98fb626642b981252730.pdf>.